

Tizennegyedik fejezet

Palánta Iskola

*A legjobb módszer, az anyag leggondosabb tálalása
is múltó erőfeszítés, ha a tanuló nem küzd meg érte, s nem nagy,
személyes érdek enyvezi oda az agyába.*

Nagy László

Természettudományos tárgyak – másként. Így kezdődött az a riport, amelyen keresztül a Palánta Iskolával először találkoztam. Az iskola tanárai komplex oktatási módszert dolgoztak ki a természettudományok tanítására: fizika-, kémia-, biológiaórák helyett a palántás diákok ötödiktől nyolcadik osztályig projektek keretein belül komplex természettudományt tanulnak. A tananyag kialakításakor a fő szempont a gyerekek életkori sajátossága és természetes érdeklődése volt.

A „suliindító projekt”

A Palánta a kilencvenes évek második felében, civil helyi kezdeményezésre alakult iskola. Szülők, kisgyermekes pedagógusok fogtak össze a célért, hogy gyermeküknek olyan sulit teremtsenek, ahol a reformpedagógiai és a hagyományos módszereket ötvözve, a diákok motivációjára és egyéni szükségleteire építve dolgozik együtt tanár és diák.¹

1994-ben zömében fiatal, Piliscsabára költözött, kisgyerekes pedagógusokból megalakult a Piliscsabai Iskolaalapító Egyesület, mely három éven keresztül készítette elő az új iskola létrehozását: előadókat hívtak, ötleteltek, kérdőíves felméréseket végeztek a helyi és a szomszédos településeken élők igényeinek felmérésére, rendezvényeket tartottak, pedagógiai munkacsoportot alakítottak, filmklubot, beszélgetéseket vezettek, gazdasági számításokat végeztek. A harmadik évben már konkrét szervezés és működési engedélyeztetés folyt. Végül 1997-ben, felmenő rendszerben, elindulhatott a Palánta Iskola legelső osztálya öt kisgyerekekkel.

A kezdeti út rögös volt: a pedagógusoknak nemcsak az iskola alapításához szükséges fizikai feltételek megteremtésével, de környezetük értetlenségével, és sokszor önmagukkal is meg kellett küzdeniük. (Például hiába szeretnék volna, hogy egy tanító kísérje végig a gyerekek minden napjait napi 8-9 órában, ez nem bizonyult kivitelezhetőnek.) Az iskola mára példaértékű intézménnyé nőtte ki magát. A Palánta Piliscsabán töltött hat évet, majd – épületgondok miatt, hanyattatások közepette – Pilisvörösvárra költözött. Az iskola fejlődése ma is zajló, élő folyamat, ezt szeretnénk érzékeltetni.

A mai gyakorlat

*Meggyőződésünk szerint a gyerekek képessé
tehetők az önálló tanulásra, saját értékrendjük
és önértékelésük kialakítására.*

Részlet az iskola pedagógiai programjából

„Igazából semmi újat nem találtunk ki, csak a meglévő gyakorlatot, hagyományokat raktuk össze olyan rendszerre, amely talán Magyarországon még szokatlan – meséli *Esztergomi Katalin tanító, igazgatóhelyettes, akinek második osztályában egy napra vendég vagyok.*” Én alapvetően improvizatív ember vagyok. Számomra legfontosabb az, hogy jól érezzék magukat a gyerekek, hogy ne csupán felkészüljünk az életre, hanem már itt az iskolában éljük azt. Minden gyerekközösség más. Mostani osztályomban – úgy érzem – sokkal keményebb korlátokra van szükség, mint előző osztályaimban. A mesék elfogadásáért is sokkal többet kell küzdenem: meseprojekt-indító leveleimre – amelyeket egy-egy csodás szereplő küld az osztálynak – az a mondat, hogy *tudjuk, hogy úgyis te írtad*, a legelső osztályomnál 3. környékén jött, a mostani gyerekeimnél az első osztály első félévében... Állandóan változunk, változtatunk. De van négy alapvető pillérünk: a projektpedagógia, az egyéni haladás, a szülői együttműködés és a személyközpontúság”.

Erről a négy pillérről kérdezgettem Esztergomi Katalint.

1. Projektpedagógia

Ha megkérdezne valaki egy hozzánk járó kilencéves gyermeket arról, hogy mit csinál az iskolában, akkor feltehetőleg nem azt válaszolná, hogy tanul, hanem mondjuk azt, hogy épp egy könyvet ír, kiállítást rendez a rajzaiból, vagy egy színdarabot próbál. A projektnek általában az a feladata, hogy megláttassa a gyerekekkel a világ sokszínűségét, megtanítsa a tervezés, kivitelezés, értékelés hármasságát, és az ismeretek mellett az ismeretszerzés technikáját.

Részlet a Palánta Iskola Pedagógiai ABC-jéből

Látogatásom napján a gyerekek által berendezett saját kis kuckóba érkezem. Az év minden évfolyamon „fészekrakással” indul, amikor az idejárók saját ötleteik alapján, aktív tevékenységükön keresztül „belakják” a rendelkezé-

sükre álló teret. A falakon, a polcokon mindenütt a diákok és tanáruk keze nyoma.

A második osztályba járó gyerekek hamar a bizalmukba fogadnak. A napindító beszélgetőkörben gyorsan mellém ül egyikük. Az új projekt kereteinek közös kialakítása folyik: Kata osztályának idén Mátyás király küld leveleket, benne feladatokkal.²

A projektet általában valamilyen problémahelyzettel indítjuk – *magyarázza később Kata*. Szeretem valamilyen kerettörténetbe tenni az egész tanévet: volt *Csillagok háborúja* évad, tavaly pedig a *Csodaszarvas* volt a kísérőnk. A projektek ötleteit a gyerekek adják meg év végén, most is az ő ötletük volt, hogy Mátyás király köré szervezzük a tanulást. Az én feladatom, hogy a tananyagot valahogy beleillesszem ebbe a témába.

– *Láttam, hogy aláírtatok egy szerződést.*

A gyerekekkel eleinte napi, majd heti szerződést kötünk, illetve a projektek indulásakor meghatározzuk a célt, ahova el szeretnénk jutni. A szerződés következménye, hogy a vállalt feladatokból nem lehet munka közben kilépni az unalmas részeknél.

– *És aki nem írja alá?*

Erre lehetőség van: aki nem írja alá a szerződést, kimarad a projektből.

– *Ő mit csinál?*

Történt már ilyen. Azalatt, amíg mi mindenféle érdekes dolgot csináltunk, ők a tankönyv feladatain dolgoztak. Haladniuk nekik is kellett. De a célunk, hogy egy projekt olyan érdekes legyen, hogy abból senki ne akarjon kimaradni. A projekteket motiválásra is használjuk. A témakör zárása – egy kirándulás, egy vár elkészítése – mindig olyan „mézesmazdag”, amiért érdemes dolgozni. De a gyerekeknek meg kell tanulniuk azt is, hogy ahhoz, hogy sikereket érjenek el, rögzös út vezet, és az unalmas részeket is meg kell csinálni. A projekteket negyedévente értékeljük: jó teljesítményért nyilvános dicséret jár.

A projekt alapját képező társasjáték kialakítása az ötletelésnél tart: milyen legyen a hatalmas csomagolópapíron életre kelő vár alakja, milyen szabályokat kell követni a „lovagoknak” és „úrnőknek”. A szabályokat a tanítónő számítógépre viszi – ezt egy projektoron keresztül a gyerekek is nyomon követhetik. A keretek kialakítására szánt idő lassan letelik, a gyerekek a szünet után a gyakorló órához készülnek elő.

2. Egyéni haladás – személyes figyelem

A gyakorló órán a gyerekek kis csoportokban ülve önállóan dolgoznak: ki betűvetést gyakorol, ki a nyelvtani szabályokat próbálja elsajátítani.

„Az órákon minden gyerek a saját tempójában halad – mutat rá *Esztergomi Katalin*. Ha olyan célt sikerül a gyerekek elé kitűzni, amit igazán el akarnak érni, akkor szívesebben tanulnak, mint ha a tanulást rájuk erőltetnék. Első két évfolyamon az elsődleges cél az írás, olvasás, számolás alapjainak elsajátítása. Később a tapasztalatszerzés, a tudás gyakorlati alkalmazása válik fontossá. Az egész folyamatban alapvető a gyerekek és a pedagógusok személyiségének tisztelete. Azt is szoktuk mondani – vannak ilyen „fontos mondataink” –, hogy *amelyik gyerek problémát okoz, annak problémája van*. Tehát keresni kell, kinek mi a problémája, és akkor segíthetünk a valóságos baj megoldásában. Persze ez rengeteg idő és energia.”

„Nálunk is szorgalmazták a szülők, hogy bizonyítsunk: küldjük tanulmányi versenyre a gyerekeket – *meséli Mayer Ágnes, az iskola igazgatója*. Nem akarjuk tanulmányi versenyre küldeni a diákokat csak azért, hogy bizonyítsuk, itt is ugyanúgy tanulnak a gyerekek, mint máshol. Ezért nem fogjuk őket egy ostoba, számunkra elfogadhatatlan versenyhelyzetbe belekényszeríteni. Ha egy diák önként kvalifikálja magát, és úgy látjuk, hogy nem sérti a személyiségét a korai versenyeztetés, természetesen segítjük célja megvalósításában. De az alapelvünk az, hogy mindenkinek elsősorban önmagához képest kell fejlődnie, s csak akkor áll készen az elkerülhetetlen versenyhelyzetekre, ha már kellőképpen önállóvá vált.”

„Örök félelem valamennyiünkben, hogy árral szemben úszunk – *teszi hozzá Esztergomi Kata*. A társadalmi megszokással szemben mi nem a gyorsan, ma, mert megérdemled elvét képviseljük. Egy projekt legalább kétszer annyi ideig tart, mintha ugyanezt megpróbálnám *letanítani*, hiszen a gyerekek mindent végigfogdosnak, megszagolnak, kipróbálnak. De amit így megtanulnak, az tartósabban megmarad és mélyebb tudássá válik, közben pedig megszeretik a tanulást és megtanulnak tanulni is.

Törekszünk az integrációra, de fel kellett ismernünk a korlátainkat: például autisztikus vagy hiperaktív gyermekek számára megfelelő támogató szakember hiányában nem tudunk fejlesztő környezetet teremteni. Egy osztály összeállításakor maximum 20%-ra tervezzük az érzékszervi,

mozgássérült vagy tanulási-magatartási problémákkal küzdő gyermekek arányát. Ilyen körülmények között sikerül elérnünk az együttnevelést, a különbözőség elfogadását.”

3. A harmadik pillér – a szülők

A gyakorló órát az általam látogatott napon néptáncóra követi. Az egyik kislány édesanyja vállalta, hogy a gyerekeket felkészíti a legközelebbi szereplésre. Az iskola honlapján is látszik, hogy élő a kapcsolat az iskola és a szülők között: folyamatosan frissülnek a szülőknek szánt információk, a szülők pedig reagálnak az iskola igényeire.

– Mit szoktatok arra felelni, amikor a szülők felteszik nektek a kérdést, miért pont titeket válasszanak?

Mindenekelőtt azt, hogy jöjjenek el és beszéljünk. Tizenkét alkalommal rendezünk „hívogató foglalkozásokat”, amikor egymással megismerkedhetünk, hiszen a megismerés hosszú folyamat – *mondja Kata*. Fontosnak tartjuk, hogy lássák az előnyöket és a hátrányokat. Megmutatjuk, hogy nem egyszerű életforma ez: tanárok, diákok, szülők közös vállalkozása, mely csak akkor működik, ha mindenki teszi a saját dolgát, és mindnyájan megbízunk egymásban. Emiatt a személyes kapcsolat miatt szeretek itt tanítani. Például ma írtam egy levelet a szülőknek, hogy tud-e valaki segíteni holnap, és öt perc múlva jött két telefon, hogy „igen, tudunk”.

Aki velünk kapcsolatba kerül – kolléga, gyerek, szülő –, annak megváltozik a gondolkodásmódja. Az én személyes változásom a magam számára is nagy élmény. Középiskolai kollégáim pedig állítják, rögtön lehet tudni, melyik gyerek jött tőlünk: közösségi emberek, szervezkednek, öntevékenyek, autonómak. Képesek kezelni a kihívást jelentő helyzeteket, jobb a konfliktuskezelő, problémamegoldó és kommunikációs készségük.

Három-négy évvel ezelőtt részt vettünk egy felmérésben. Egyik osztályunkban egy történelmi anyagot dolgoztunk fel projekt keretein belül. Egy másik általános iskolában hagyományos módon vették át a gyerekek ugyanezt az anyagot. A két csoport ugyanazt a tudáspróbát írta meg. Nem volt jelentős különbség az eredmények között. Kellene csinálnunk egy utómérést, hogy vajon kiben mennyi maradt meg a tananyagból. Úgy gondolom, annál a felmérésnél tarolnánk.

A nap végén elbúcsúzom a csapattól és tanítónőjüktől. Kata még marad – a Pedagógiai Műhelyre készül. Az állandó változásokhoz a tanárok folyamatos szakmai ötletelésére, együttműködésére van szükség.

4. Személyközpontú iskola

Erről az iskola Pedagógiai ABC-jében a következőket írták:

„Iskolánkban a gyermekeket saját fejlődésük, tanulásuk terén egyenrangú félnek tekintjük. Megtiszteljük őket mindazokkal az információkkal, amelyek rájuk vonatkoznak. Megosztjuk velük, mikor mi fog velük történni és azt is, hogy miért. Megtanítjuk őket felelősséget vállalni saját tetteikért, saját fejlődésükért. Megtanítjuk őket tanulni; a tudás megszerzésének módját és forrásainak ismeretét tartjuk a legfontosabbnak. A bátorító nevelés kommunikációjára alapozva, a gyermekek belső motivációjára építve, azt felkeltve, a pozitív önértékelés kialakításával ösztönözzük tanulóinkat. Legfontosabb értékeink: egymás tiszteletének, a problémák asszertív megoldásának, az ún. „felnőtt-felnőtt” kommunikációnak a kialakítása. Az iskola nem pusztán felkészít az életre, hanem maga az élet – valljuk az európai és hazai reform- és alternatív pedagógiák nagyjaival együtt. Ezért arra törekszünk, hogy az iskolai élet szereplői az iskolát magukénak érezzék, az iskola légköre legyen nyílt és családias. A gyermekek és a pedagógusok személyiségének tisztelete meghatározó iskolánkban. A humánus szellem jegyében kívánjuk biztosítani az iskola falain belül a gondolatok és vélemények szabad áramlását. Ennek természetesen feltétele, hogy mindenki tiszteletben tartsa mások lelkiismereti szabadságát.”

*

„Hiszek abban, hogy szép lassan lehet csak elérni azt, hogy az oktatás megváltozzék – mondja mosolyogva Kata búcsúzóul. Lehet, hogy egy emberöltőnyi idő kell hozzá: ezeknek a gyerekeknek a gyerekei már talán ebben a szemléletben nőnek föl, és keresni fogják a hozzánk hasonlóan működő iskolákat. Persze lehetséges, hogy azután, hogy tapasztalatot szereztek egy „szélsőségesen más” rendszerről, azt mondják „jaj, ne, inkább a hagyományos út”, és akkor újra meg fog erősödni a poroszos szemlélet. De ezt mi már nem fogjuk meglátni. Remélhetőleg...”

14. Palánta Iskola

1. A Palánta Iskola pedagógiatörténeti gyökereit ismertető cikkében (*Süss fel nap. Alternatív óvodák, iskolák Magyarországon I.*, Soros Alapítvány, 1999, 677-690. oldal) Kristóf Péter, aki „az iskolaalapítás gondolatainak megszületésétől volt pedagógiai vezetője az előkészítő, a programalkotó, valamint az iskolai munkának”, de négy évvel később „mindennemű szakmai kapcsolatot megszakított az iskolával”, mivel „csak részben és egyre kisebb részben tudta érvényesíteni szakmai szempontjait”, a „gyökerek” közt felsorolja Rousseau-t, Pestalozzit, Lev Tolsztojt, Dewey-t, Kilpatrickot és Carl Rogerst.
2. A „projektpedagógiáról” lásd például Honfi Anita–Komlódi Nóra: *Projektpedagógia* („Vezérfonal”). Műszaki Kiadó, 2010.